

Władyka, Wiesław

"Czasopisma studenckie w Polsce (1945-1970)", red. A. K. Waśkiewicz, Warszawa 1975 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 16/3, 109-112

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

kłopedia porządkuje, szereg informacji fachowych przynosi ludziom prasy. To także jej zalety.

Krytyczne generalnie uwagi wobec tej encyklopedii formułować jest trudno, z najostrzejszą krytyką spotkała się ona bowiem już... we wstępie do niej, a podpisany jest pod tą krytyką przewodniczący Komitetu Redakcyjnego. Niestety, na ogół z jego uwagami (m. in. brak ważnych haseł, nierówny poziom opracowania, niektóre hasła odpowiadają stanowi światowej nauki i techniki sprzed kilku lat, niekonsekwencje teoretyczne) trzeba się zgodzić. Natomiast jedna opinia budzi zastrzeżenie: czy rzeczywiście przeprowadzenie aktualizacji haseł i uzupełnienie brakujących tekstów musiałoby pociągnąć za sobą częściową dezaktualizację wielu innych? To już brzmi katastroficznie i jest w tym zdumiewająca „warsztatowa” bezradność. Czy doprawdy nie można założyć, że kilka ważnych artykułów zostanie napisanych w ciągu paru miesięcy? Czy w tym samym czasie nie można by innych haseł przekazać autorom, aby je zaktualizowali? W ten sposób materiał w momencie oddania go Wydawnictwu byłby bardziej kompletny i aktualniejszy. Nie byłoby nawet poza granicami możliwości zdobyć się na taki luksus, jak rozesłanie autorom tekstów haseł w korekcie szpaltowej, aby mogli wprowadzić dodatkowe zmiany aktualizujące.

Poza tym ogólna koncepcja encyklopedii wykluczająca nazwy własne z zestawu tytułów haseł narzucała konieczność sporządzenia indeksów właśnie pod kątem nazw własnych (tytułów czasopism, agencji, instytucji itp.). Taki indeks jest wprost niezbędny.

Oczywiście maksymalizowanie wymagań doprowadziłoby pewnie do tego, że encyklopedia w ogóle by nie ujrzała światła dziennego, a to byłoby złem największym. A jednak stosunkowo niewielkim wysiłkiem (w porównaniu z tym, który dotąd włożono i który należy w pełni docenić) mogłaby być ona znacznie lepsza.

Barbara Petrozolin-Skowrońska

Czasopisma studenckie w Polsce (1945—1970), red. A. K. Waśkiewicz, Warszawa 1975, ss. 400.

Zarząd Główny Socjalistycznego Związku Studentów Polskich firmuje wydawnictwo poświęcone dziejom prasy studenckiej w latach 1945—1970. Temat jest bardzo ważki, gdyż wobec braku rozwiniętych badań nad historią prasy Polski Ludowej cieszyć musi syntetyczna próba omówienia tak istotnego problemu. Prasa studencka bywała niekiedy zwiastunem nadchodzących przemian społecznych i politycznych (także obyczajowych). Prześledzenie publicystyki zamieszczanej na jej łamach jest doskonałą lekcją historii najnowszej — z jej determinantami i me-

andrami. Tutaj znajdujemy pierwsze publicystyczne próby luminarzy zawodu dziennikarskiego, teksty późniejszych profesorów, wybitnych nieraz uczonych. Należy docenić znaczenie tej prasy, m. in. w kręgu jej wpływów dojrzało pokolenie współczesnej inteligencji. Dodać należy, iż prasa studencka lat 1945—1970 miała swoje pierwowzory w latach przedwojennych. Już wtedy środowisko studenckie było bardzo płodne i wydawało wiele tytułów, na różnym zresztą poziomie i głoszących odmienne programy. W omawianej pracy zabrakło wskazania, chociażby skrótowego, na te historyczne antecedencje. Odmienność problematyki dominującej po roku 1945 nie powinna przesłaniać, jak się wydaje, faktu, iż wszystko w historii powstaje na zasadzie narastania doświadczeń pokoleń. W tym przypadku kontynuacja polegała na opozycji, mniej czy bardziej uświadamianej, wobec też i haseł prasy studenckiej sprzed 1939 r., mimo że spory i dyskusje ogniskowały się wokół problemów wynikłych ze zmian powojennych.

Praca składa się z dwóch części. Pierwsza prezentuje szkice-mono-graphie środowisk studenckich, druga omówienia najważniejszych czasopism. Dołączona jest do tego bibliografia 327 pism w opracowaniu A. K. Waśkiewicza. Całość poprzedza obszerny wstęp również tego autora.

Redaktor tomu wyjaśnia, iż praca powstała jako próba zakreślenia terenu badań; jako wstępne zgromadzenie i usystematyzowanie materiału. Nadal więc pozostaje wiele do zrobienia i całościowy wykład historii prasy studenckiej po 1945 r. czeka jeszcze na opracowanie. Nie wnikając w szczegółową analizę terminologii omówionej przez A. K. Waśkiewicza, należy tylko podkreślić stosunkowo szerokie rozumienie przez autorów pojęcia „prasa studencka”. Mieszczą się w nim wszystkie inicjatywy wydawnicze środowisk i organizacji studenckich oraz czasopisma wydawane dla studentów (np. studenckie wydanie „Płomieni”). W okresie 1945—1970 (w 1944 r. i do maja 1945 nie ukazywały się żadne pisma studenckie na ziemiach wyzwolonych) autorzy pracy wyróżniają kilka etapów będąc w tym zgodni z uwagami J. Skrzypka¹. Periodyzacja ta, uwzględniająca przemiany w życiu kraju, wprowadzała trzy podstawowe etapy rozwojowe: lipiec 1944—maj 1945, 1945—1948, 1948—1956. A. K. Waśkiewicz zaznacza, iż cezury te są zasadne także w odniesieniu do życia studenckiego. Wyraźnie można oddzielić powyższe okresy, śledząc przemiany w środowiskach i organizacjach studenckich, badając prasę studencką. Jednolite ujęcie w pracy okresu 1956—1970 jest, jak należy rozumieć, podyktowane potrzebą chwili, gdyż brak wystarczającej perspektywy historycznej utrudnia periodyzację. Lecz z lektury poszczególnych szkiców zawartych w książce można wywnioskować, że i ten okres

¹ J. Skrzypek, *Etapy rozwojowe prasy w Polsce Ludowej*, „Zeszyty Prasoznawcze”, 1964, nr 3.

15 lat da się wewnątrznie zróżnicować. O takich możliwościach wspomina również autor wstępu².

A. K. Waśkiewicz skrótowo omawia dzieje prasy studenckiej w latach 1945—1970, sporządza jej wstępną typologię (wyróżnia 10 typów) oraz zwraca uwagę na niektóre prawidłowości charakteryzujące rozwój tego czasopiśmiennictwa. Pisze m. in. „pojawienie się pisma środowiskowego z reguły powoduje zaniechanie wydawania — w tym środowisku — większości pism uczelnianych. Ich likwidacja — rozmnożenie się drobnych, efemerycznych inicjatyw wydawniczych. Podobnie jest w przypadku czasopism uczelnianych — fakt wydawania ogólnopolskiego pisma językoznawców sprawia, że nie ukazują się na poszczególnych uczelniach pisma o tym profilu, brak ogólnopolskiego pisma polonistycznego — rodzi sporą ilość pism uczelnianych i wydziałowych. Pozwala to na stwierdzenie, że mechanizm studenckiego czasopiśmiennictwa jest w dużym stopniu samosterowny, dąży do osiągnięcia względnej równowagi. Stan osiągnięty zależny jest jednak od całego splotu — także zewnętrznych — okoliczności”. Są to wnioski cenne. Wyrastają bowiem z zebranego i usystematyzowanego materiału. Z drugiej strony wzbogacając książkę, która z założenia, właśnie ze względu na materiałowy charakter, nie obfituje w tego rodzaju konstatacje. Wiele uwag oczekuje na rozwinięcie, a będzie ono możliwe po podjęciu i pogłębieniu różnokierunkowych badań nad prasą studencką, czasopiśmiennictwem czy wręcz historią Polski Ludowej.

Autorzy szkiców omawiających środowiska studenckie zamierzali przede wszystkim zaprezentować jak największą ilość materiału faktycznego i opisać, a nie zanalizować, ruch wydawniczy tych środowisk. Są to więc próby przede wszystkim rejestrujące fakty, a narracja roi się od szczegółów, dat, tytułów oraz nazwisk redaktorów i publicystów. Lektura jest męcząca, nie zawsze najplodniejsza. Lecz też mamy do czynienia z pracą ciekawą, chociażby dlatego, iż mówi ona o intelektualnych, światopoglądowych rodowodach ludzi, którzy już dawno wyszli z okresu publicystycznego „raczkowania”. Warto podkreślić, iż szkice w wielu fragmentach odtwarzają atmosferę towarzyszącą powstawaniu niektórych czasopism. Sprzyja temu fakt, iż ich autorzy byli z reguły związani — jak pisze Waśkiewicz — z prasą studencką i prezentują monografie własnych środowisk. W owym przeglądzie wyróżniają się, ze względu na ambitne i problemowe ujęcie, opracowania: Emila Orzechowskiego poświęcone krakowskiemu czasopismom, Lothara Herbsta — wrocławskim oraz Marii i Macieja Miśkowców — warszawskim.

² Niektórzy z autorów szkiców proponują przyjąć z ograniczeniami periodyzację wyszczególniającą okres 1956—1958 i ewentualnie 1959—1962 i dalej za: L. Herbst, *Wrocławskie czasopisma studenckie z lat 1945—1966*, „Prace literackie”, 1968, t. 10.

Kilku znaczącym tytułom poświęcono szkice pomieszczone w drugiej części pracy. Opracowano w ten sposób czasopisma: „Po prostu”, „Nowy Medyk”, „Politechnik”, „Czarno na białym”, „Zebra”, „Od nowa”, „Itd”, „Agora”, „Student”. Poza tym omówiono środowiskowe czasopisma społeczno-kulturalne lat 1956—1958 („Kontrasty”, „Wyboje”, „Poglądy”, „Uwaga”) oraz wydawnictwa kręgu poetyckiego *Orientacja*. Rozprawy stanowią w dużej mierze próbę analizy merytorycznej pism i obok informacji o redaktorach, współpracownikach, etapach w życiu tytułu znajdujemy omówienie zawartości oraz ocenę programów. Jest to przegląd nierówny i tak np. problematyka pisma „Po prostu” w okresie po 1956 r. została skwitowana tylko kilkoma cytatai. Zasadniczo lektura tej części jest ciekawsza od pierwszej. Autorzy tych szkiców zdecydowanie wyszli poza opis zjawisk, uzupełnili go analizą i interpretacją zawartości treściowej czasopisma. Niektóre sądy wydają się kontrowersyjne, inne wywołują uczucie niedosytu, lecz przyznać należy, iż są to próbki o dużej wartości.

Piękna forma edytorska pracy wieńczy trud redaktorski i autorski. W ocenie ogólnej książki należy zgodzić się z wydawcą, iż jest ona „nie tylko zbiorem prac naukowych czy rekonstruujących powojenne dzieje prasy studenckiej, ale także głosem w dyskusji o kształcie tej prasy i — szerzej — o formach pracy organizacji młodzieżowych. Można ją również odczytać — nie będzie to sprzeczne z intencjami jej autorów — jako przyczynek do powojennej historii ruchu młodzieżowego”.

Wisław Władysław

Histoire générale de la presse française, publiée sous la direction de Claude Bellanger, Jacques Godechot, Pierre Guiral et Fernand Terrou, t. 4: *de 1940 à 1958*, Paris 1975, ss. 486 i t. 5: *de 1958 à nos jours*, Paris 1976, ss. 550 (w tym także *Complément à la Bibliographie des tomes I à III*).

Po ośmiu latach od ukazania się pierwszego tomu dzieło podjęte przez połączone siły francuskiego środowiska uniwersyteckiego i wydawniczego zostało zakończone. W porównaniu z pierwotnymi planami publikacja tej monumentalnej *Historii ogólnej prasy francuskiej* trwała o pięć lat dłużej i przyniosła o jeden tom więcej. Podobnie jak i w Polsce dynamicznie rozwijające się w ostatniej dekadzie badania nad najnowszymi dziejami zmusiły zarówno do przedłużenia przygotowań, jak i do zwiększenia objętości, choć stopień szczegółowości dwóch pierwszych tomów (okres do 1814 r. i lata 1815—1871) nie został, rzecz jasna, osiągnięty. Redakcja zachowała zarówno układ graficzny (po 24 całostronnicowe ilustracje w każdym tomie), jak i redakcyjny (podtytuły paragrafów na marginesach). Utrzymano także zasadnicze proporcje w trzech głównych tematach przedstawianych w dziele: problematyka prawna,